

Mělkovice byly odsouzené „na dožití“

Mělkovice, poslední ze čtyř námi představovaných místních částí města, se nachází východně od Žďáru nad Sázavou, při silnici č. 19 na Nové Město na Moravě. Díky linkovým autobusům má osada poměrně dobré spojení se světem.

Nachází se v nadmořské výšce 645 metrů a současně má 84 obyvatel a 42 čísel popisných. Nejstarší obyvatelce je 91 let, nejpočetnější je generace mezi 50-65 lety (21), děti je v osadě 19.

Vzhledem k původnímu charakteru spíš rozptýlených samot nemají Mělkovice náves a kaplička stojí podél silnice, asi uprostřed osady. Jižně od Mělkovic se rozkládá Mělkovický rybník a protéká tu potok Staviště. Osada leží na rozvodí Černého a Severního moře.

Milkowicz v roce 1407

Po historii Mělkovic jsme pátrali ve Vlastivědě Moravské od J. Svobody a ve zdrojích Státního okresního archivu U Malého lesa.

BOŽÍ MUKA na Mělkovicích nechávaly vystavět rodiny jako poděkování. Detail železného kříže před kapličkou.

Výsledkem je zjištění, že Mělkovice figurovaly už v urbáři z roku 1407. Byl to asi starší pokus kláštera o založení osady. Tehdy osada nesla název „Milkowicz“, a protože se tu rozkládala hlavně luka, Žďárští odtud svázeli panské seno.

Osadníci zde však dlouho nezůstali, klášter je nejspíš převedl jinam, jak naznačují další doklady. Roku 1439 už byl Milkowicz pustý. Stejně mluví i záznam do moravských zemských desek v roce 1617.

Na zdejší půdě hospodařili nájemci, ale od r. 1672 jim je vrchnost počala postupně odnímat k vlastnímu hospodářství a po zrušení kláštera je odprodávala. Tehdy si noví vlastníci pozemků založili i novou osadu Mělkovice. Od roku 1850 byla místní částí obce Žďár na Moravě, a proto už i starší čísla popisná byla žďárská (349, 350, 363 a 388). Dle záznamu z 15. 2. 1921 bylo na Mělkovicích 18 domů.

Při sčítání lidu v roce 1970 žilo v osadě 76 obyvatel, z toho 36 žen. Děti do 15 let bylo 17 a důchodců 14. Na Mělkovicích v té době stálo 15 zemědělských usedlostí a 7 rodinných domů, z toho 8 postavených ještě před rokem 1869 a z kamenných zdí. První cihlové domy na Mělkovicích vznikaly až v roce 1920.

První byla dřevěná tvrz

Na domluvenou schůzku přichází dva zástupci mělkovického osadního výbo-

ru, předseda František Vrbas a jeho kolega Pavel Krčál.

Na Mělkovicích se má za to, že úplně první stavba byla v místě, kde se dnes říká Na Pličkách. Tam měla původně stát dřevěná tvrz a mlýn. Dodnes je zde znatelný náhon. Při pohledu z mělkovického kopce přes údolí skutečně mezi stromy prosvitají stavení.

Na starých mapách a speciálkách z dob Rakouska-Uherska bychom však Pličky nenašli a stavby značí název „U Krčálů“. V parcelním protokolu z roku 1835 je zapsán jako majitel čísla popisného 349 Josef Krčál (Kertschal).

Jak vznikl název Pličky, se dodnes neví přesně. Plička byl ve Žďáře poměrně častým příjmením, ale archiváři se přiklánějí spíš k tomu, že název Pličky vznikl podle místní trati V pličkách (trať je část katastru obce).

Obyvatelé Mělkovic však mají za to, že Plička byl pozdějším majitelem po Krčalovi a jeho hospodářství bylo časem rozděleno na čtyři parcely. Celé Pličky také opakovaně vyhořely (naposledy v 50. letech min. stol.) a dnes z části slouží k rekreaci.

Nacházejí stopy předků

Jmenovec Pavel Krčál na moji otázku přikyvuje. „Ano, náš rod pocházel právě odtud. Pak bylo i po Mělkovicích několik chalup U Krčálů, ale postupně se jméno ztrácelo s ženskými potomky,“ vysvětluje. „Když jsme v roce 1972 prováděli opravu střechy na domě mých rodičů, našli jsme v krovu vysekané datum 1667. Je to zde asi jeden z nejstarších domů,“ domnívá se potomek a ukazuje přes zahrady ke stavení ve středu Mělkovic.

„Také my jsme při přestavbě gruntu narazili v jedné části na srub a kamenici. Běžně jsou tu metrové zdi,“ přidává se František Vrbas. O sestavení rodokmenu se však nepokusil ani jeden z nich. „Tady Pavel měl kliku, že měli potomky mužského rodu a rodové jméno vydrželo,“ směje se předseda. „Jak říkávala naše maminka, u nás to vycházelo tak, že vždy dvě generace byly jednoho jména a pak se narodily dcery a přejmenovali se noví nositelé jména,“ vysvětluje.

Orientují se „po chalupě“

Na Mělkovicích bylo kolem 25 samot rozsázených po okolí. Lidé jsou tu proto zvyklí orientovat se „po chalupě“. Takže samotám říkájí Na Pličkách, U Fousků, U Vrbasů, U Sochorů, U Dvořáků či U Břenků.

ZEDNICKÝ mistr ve Žďáře Hynek Mink svůj stavební plán nadepsal: „Nakres Na Kaplu pro občani Mělkovicke patřící do Žďára“.

ZÁSTUPCI osadního výboru - předseda František Vrbas (vpravo) a Pavel Krčál.

Samota vždy byla předurčena k zemědělskému hospodářství, kde se lidé vždy museli spolehnout hlavně sami na sebe. Ale když prý „soused“ potřeboval, ostatní pomoc neodmítli. Dnes už se na Mělkovicích živí zemědělstvím dva rody a střední generace za zaměstnáním dojíždí do Nového Města a do Žďáru.

„Když bylo po práci, i mělkovičtí „samotáři“ si udělali čas dojet na besedu. Dříve v zimě ženské chodávaly drát peří dům od domu a chlapi se také navštěvovali,“ říká rodák z gruntu.

„To ale neznám, že se také nepohádali, jako ve správné dědině,“ dodává s úsměvem Pavel Krčál.

Na příjezdu od Žďáru vzniká v posledních letech satelitní městečko, díky kterému by mohly Mělkovice v budoucnu omladit a pokusit se znovu o samostatný katastr.

Na soukromém

Život je zde specifický i v tom, že tu město nemá téměř žádné pozemky a vše se děje na „soukromém“. Mělkovice současně nemají ani hospodu a osadní výbor se schází u Vrbasů nebo Krčálů. Ještě před 20 lety prý stála budova staré hospody U Melicharů na kraji Mělkovic, v místě dnešní čerpací stanice plynu.

„Obvyklou částku 10 tisíc Kč ročně, kterou město rezervuje pro činnost osadních výborů, ani nemáme do čeho investovat. Všechny parcely jsou soukromé, není kde postavit dětské hřiště,“ shodují se zástupci osady.

Hospodáři tu vždy tolerovali, že si děti

hrály s míčem zrovna tam, kde bylo posekáno, a nemohly zvélet trávu. „Když se tu mladí scházeli, jejich klubovnou byla autobusová čekárna, nebo sedávali támhle na palouku na kládách a třeba hrávali na harmoniku,“ vzpomíná Pavel Krčál s tím, že se tu i tak lidé dokázali bavit. Spolky jako takové prý ale na Mělkovicích nikdy nešly. „Sice jsme tu kdysi měli hasiče, ale ti pak dojížděli do žďárské zbrojnice u 1. ZŠ,“ dodává Krčál.

Osada bez svého katastru

Osada Mělkovice také jako jediná z místních částí Žďáru nemá svůj katastr. I když se starosta Žďáru a předseda osadního výboru s podporou městských zastupitelů před časem vydali na Státní katastrální úřad v Praze, nebyli úspěšní. Není prý vůle státu oddělit mělkovický katastr od Žďáru.

„V důsledku toho žijeme za městské ceny. Je pravda, že domovní daň nám radnice ponížila, ale žďárské ceny máme třeba při převodu pozemků,“ uvádí Pavel Krčál.

Mělkovice pocítují křivdu ještě z doby minulé, kdy byly obce děleny na střediskové a nestřediskové. „Tehdy jsme byli označeni jako „osada na dožití“,“ říká František Vrbas. Právě z 50. let 20. stol. pochází nejvíce osudných chyb, kdy se např. rozoraly obecní cesty a zcelistvovaly lány. Dodnes Mělkovičtí řeší téměř neřešitelné problémy.

V ochranném pásmu

S vybudováním vodní nádrže Staviště v 50. letech 20. stol. začalo platit přísné ochranné pásmo povodí nádrže Staviště, coby zdroje pitné vody pro Žďár. Lidé odtud odcházeli kvůli stavební uzávěře a zůstávali skutečně jen ti staří „na dožití“. Domy skupovali cizí lidé na chalupy.

Až v 90. letech se prý „hnuly ledy“ a došlo k zúžení ochranného pásma Staviště. Zmiňované satelitní městečko však nevzniká v režii města Žďáru. Stavební parcely tu prodává soukromý vlastník.

Na Mělkovicích není vybudována kanalizace a každý dům má jímku. Na vřeskový přivaděč veřejného vodovodu byla osada napojena za minulého režimu. „Tehdy na kopci u Veselíčka probíhal uranový geologický průzkum a kvůli hloubkovým vrtům zmizela voda z mělkovických studní. Když po letech průzkum skončil, voda se znovu objevila, ale vodovod už nám zůstal. Veřejné osvětlení v obci vede vesměs po soukromých pozemcích. V zimě město prohruje hlavní cesty po Mělkovicích i k samotám,“ informuje předseda. (Pokračování na str. 17)

Foto: Státní okresní archiv Žďár n. S.